

УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

УДК 32-027.21

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ТОПОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ В ДЕРЖАВІ

Т. О. Бутирська,

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

У статті розглянуто специфіку застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі. Проаналізовано три основних методи формування соціальної зв'язності в державі: топологічний, смислоутворювальний та модельний, їх переваги і недоліки, передумови їх застосування, а також взаємозв'язок між ними. Обґрунтовано провідну роль топологічного підходу як композиції під час формування соціальної зв'язності в державі. З цих позицій розкрито основні топоси соціальної зв'язності, які поділені на дві групи: постійні й змінні. При цьому постійні топоси асоційовані з формою, а змінні – із змістом соціальної зв'язності в державі. Розкрито тектоніку соціальної зв'язності в державі як фіксований взаємозв'язок між її постійними і змінними топосами.

Ключові слова: держава, соціальна зв'язність, топологічний підхід, методи формування соціальної зв'язності в державі, тектоніка соціальної зв'язності в державі.

T. A. Butyrskaya,

*Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Administration
and Local Self-government Department, Ivano-Frankovsk National Technical University of Oil and gas*

THE SPECIFICS OF IMPLEMENTING THE TOPOLOGICAL APPROACH FOR FORMING SOCIAL COHESIVENESS IN A STATE

The specifics of implementing the topological approach for forming social cohesiveness in a state are considered in the article. The three basic methods of forming the social cohesiveness in a state are analyzed there: topological, sense forming and modeling methods, also their advantages and disadvantages, preconditions of use, interrelation among them are analyzed in the article. The leading role of the topological approach as a composition during forming the social cohesiveness in a state is proven there. The main toposes of the social cohesiveness are detailed in the article, they are divided on the two groups: permanent and variable ones. Alongside with it, permanent toposes are associated with a form, variable toposes are associated with a context of the social cohesiveness in a state. The tectonics of the social cohesiveness in a state is determined as the fixed interrelation among its permanent and variable toposes.

Key words: a state, social cohesiveness, topological approach, methods of forming the social cohesiveness in a state, tectonics of the social cohesiveness in a state.

T. A. Бутырская,

*доктор наук государственного управления, доцент, профессор кафедры государственного управления
и местного самоуправления, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа*

СПЕЦИФИКА ПРИМЕНЕНИЯ ТОПОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ФОРМИРОВАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ СВЯЗНОСТИ В ГОСУДАРСТВЕ

В статье рассмотрена специфика применения топологического подхода к формированию социальной связности в государстве. Проанализированы три основных метода формирования социальной связности в государстве: топологический, смыслообразующий и модельный, их преимущества и недостатки, предпосылки их применения, а также взаимосвязь между ними. Обоснована ведущая роль топологического подхода как композиции при формировании социальной связности в государстве. С этих позиций раскрыты основные топосы социальной связности, которые разделены на две группы: постоянные и переменные. При этом постоянные топосы ассоциированы с формой, а переменные – с содержанием социальной связности в государстве. Раскрыта тектоника социальной связности в государстве как фиксированная взаимосвязь между ее постоянными и переменными топосами.

Ключевые слова: государство, социальная связность, топологический подход, методы формирования социальной связности в государстве, тектоника социальной связности в государстве.

© Бутирська Т. О., 2016

Постановка проблеми. Держава – це ціле, у якому, як його частина, присутня людина. Буття держави як цілого найбільш об'ємно розкривається через модальності І.Канта: “можливість – неможливість”, “існування – не існування”, “необхідність – випадковість” [1, с. 111]. Кожна із цих модальностей, по суті, є “топосом”¹ у давньогрецькому розумінні. Отже, такі модальності являють собою найбільш узагальнений варіант топологічного методу до розгляду сутності держави.

Водночас Платон розкрив виключне значення “ейдосів” – ідей у формуванні та розвитку держави. Він ототожнював мистецтво управління державою “з умінням бачити благо і здійснювати до нього сходження”, оскільки “...ідея (ейдос) блага – ось це найважливіше знання; через неї стають придатними і корисними справедливість і все інше” [2, с. 246]. Причому благо малося на увазі виключно з точки зору держави, тому як “і справедливою... окрема людина буває таким же чином, яким здійснюється справедливість у державі” [2, с. 173]. У цьому і є головний сенс існування держави. І в цьому ж полягає сутність смислоутворювального методу у вивченні держави.

Згідно з природною теорією держави її духовне начало є неминучою функціональною основою, тоді як матеріальне начало є варіативним і мінливим предметним наповненням. У зв'язку з цим під час розгляду держави особливої актуальності набуває модельний метод, який спрямований на “створення та вивчення систем, які є функціонально подібними, хоча і реалізованих на різних матеріальних носіях” [3, с. 143].

Розуміння держави як форми буття розкривається також і через вчення про цілі, тобто телеологію, яка розглядає речі тільки з точки зору їх доцільності. При цьому іманентна телеологія припускає, що мета полягає в самих речах (ентелехія). Дійсно, згідно з природною теорією держави метою її існування є вона сама. У рамках іманентної телеології Г.Лейбніц увів поняття наперед установленної гармонії, згідно з яким кожна частина (монада) цілого взаємодіє для досягнення мети вселенського узгодження [4]. Такою метою для соціуму є існування держави, ця мета зв'язує індивідів соціуму воєдино, таке єднання як явище можна назвати соціальною зв'язністю.

Водночас перманентні спроби посткласичної філософії відірвати існування держави від існування індивідів, протиставити їх один одному, вкрай негативно позначаються на процесі формування соціальної зв'язності в державі. У

зв'язку з виникаючими труднощами для подолання такого стану речей у державному будівництві необхідно уточнення пізнання феномену соціальної зв'язності в державі. У цьому дослідженні це здійснюється за допомогою топологічного підходу. Витоки цього підходу сходять до давньокитайської топології, у контексті якої буття вимірюється такими всеосяжними топосами, як Інь і Ян [5].

Аналіз останніх публікацій. Інтегральне дослідження соціального простору в топологічному ключі проведено П.Сорокіним, який, визнаючи багатовимірність соціального всесвіту, у своїй топології виділяє два його параметри – вертикальний і горизонтальний. На основі цих базових, на його думку, топологічних параметрів, які застосовуються до всіх без винятку сучасних демократичних суспільств, П.Сорокін пропонує концепцію соціальної мобільності. Вертикальне і горизонтальне вимірювання визначає, відповідно, два основних типи соціальної мобільності в сучасному суспільстві – горизонтальний і вертикальний [6, с. 300–305, 374, 402–403].

В описі топології у Е.Гуссерля робиться акцент на просторовості (як поле згоди з іншими людьми) у рамках феноменологічних пошуків витоків топології [7].

Феноменологічне дослідження проблем буття в топологічному ключі знайшло продовження в роботах М.Хайдеггера. Однак його топологія істотно інша. Гранично широкий погляд М.Хайдеггера на простір дає змогу побачити в ньому структуру, яка виробляє місцевість, – місцеутворювальний процес [8].

Топологія П.Флоренського ґрунтується на онтологічному тлумаченні соборності [9]. Розробка теми соборності приводить мислителя до пошуку способів того, як здійснюється “збирання” людей у певній місцевості”. Форма соборності розглядалася П.Флоренським, з одного боку, як соціальна єдність, з другого – як онтологічне утворення.

У топології П.Савицького розвивається тема соборності, досліджується її форма, робиться спроба пов'язати соборність з її конкретною реалізацією в певній місцевості, яка визначається як “місце розвитку”, в їх соборній взаємодії, про що згадується і в роботах М.Хайдеггера [10].

У другій половині минулого століття у Франції складається відгалуження філософської антропології, яка претендує на становлення нового типу топологічного мислення. Це філософські положення, що належать французьким мислителям М.Фуко, Ж.Делезу, А.Бадью, Ж.Дерріда та ін. Засновником нової філософської топології

¹ Топоси (від грец. topos – місце) – це основні елементи топологічного методу.

вважається Ж.Дельоз. Замість традиційного розуміння мислення Ж.Дельоз розробляє особливе розуміння мислення як топологічної реальності, де суб'єктивність розглядається як смислова поверхня речей [11].

Перехід до нового топологічного типу мислення передбачає нові наукові методи, відмінні від традиційних, насамперед – топологічне моделювання, яке інтерпретується науковцями як специфічний метод, відмінний від традиційного діалектичного синтезу.

У роботі Н.Шматко розглядається соціальна топологія. Зокрема, автором зазначено, що соціальна топологія є, по-перше, вивчення інваріантних соціальних властивостей у змінюваному просторі багатовимірної статистичної розподілу активних властивостей індивідуальних та колективних агентів. По-друге, соціальна топологія, на його думку, являє собою структуру, де ці властивості виявляються в їх сукупності [13].

О.Сушій метричні й топологічні властивості соціального простору визначає як такі, що підкоряються логіці циклічного розвитку. У контексті топології суспільного простору автором розглянуто залежність інституційних форм державного управління від соціокультурних впливів [14].

У 2003 р. В.Савчуком уведено й обґрунтовано термін “топологічна рефлексія” [15]. Топологічна рефлексія визначається цим автором як метод сучасної філософії, що враховує нелінійний, але безперервний (топологічний) характер сучасного мислення (рефлексії) [16]. Цей філософський метод уведений для того, щоб протиставити сучасне мислення класичному.

Крім того, ученими досліджується топологічний підхід, який розглядається як методологічний напрям у парадигмі державного будівництва. Цілі й завдання топологічного підходу полягають у розробці методів, які використовуються для опису та пояснення природи надскладного об'єкта, що конструюється, – соціальної зв'язності в державі. При цьому важливо, на наш погляд, показати, що як уявлення про об'єкт, так і сам об'єкт, який розуміється “як особлива організованість” [18, с. 744], визначаються не стільки його об'єктивними характеристиками, скільки методами мислення й діяльності.

Метою дослідження є розгляд специфіки застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на розглянені вище методи пізнання сутності держави і суть соціальної зв'язності, можна стверджувати, що в основу застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в

державі покладено кілька методів, а саме: топологічний, смислоутворювальний, модельний.

Топологічний метод визначає, що пошук підстав для соціальної зв'язності йде шляхом через порівняння просторового різноманіття варіантів як можливих альтернативних типів зв'язку між топосами².

Перевага топологічного методу для державного будівництва полягає в тому, що він дає змогу відтворити картину цілого. Водночас цей підхід має серйозні обмеження: невідомість як остаточної структури топосів, так і зв'язків між ними. Тим самим, топологічний метод оперує в рамках можливого.

Смислоутворювальний метод має у своїй основі припущення про те, що формування соціальної зв'язності – це задача з багатьма невідомими, включаючи як структуру топосів, так і зв'язки між ними, а її розв'язання базується на об'єднуючій ролі сенсу³. Таким чином, смислоутворювальний метод знімає вищенаведене обмеження топологічного методу.

Зазначимо, що незважаючи на позначену перевагу смислоутворювального методу, у нього також спостерігається серйозний недолік. Цей недолік пов'язаний з тим, що один і той же смисл неминуче спотворюється в процесі сприйняття через власний світогляд різними людьми⁴. Тому смислоутворювальний метод схильний до негативного впливу суб'єктивного фактора⁵.

І, нарешті, модельний метод⁶ формує певну модель взаємодії топосів, яка застосовується як методологічна основа для формування соціальної зв'язності. Для цього використовуються інтелектуальні можливості, які оперують сукупністю знань (уявлень) тієї проблемної сфери, до якої належить конкретна проблемна ситуація. При цьому інтелектуальні можливості мають бути орієнтовані на творче вирішення завдань формування найбільш адекватної моделі взаємодії топосів.

Найкращий результат формування соціальної зв'язності дає застосування всіх трьох підходів

² Необхідно підкреслити, що в Аристотеля топологічний метод застосовується як метод аналізу діалектичних проблем. Так, в “Аналітиках” Аристотель посилається на “Топіку” вже на самому початку, коли розглядає питання діалектичного судження [19, с. 4].

³ У контексті феноменологічної онтології Ж.Сартра сенс сам “володіє” буттям, на підставі якого він виявляється [20].

⁴ Згідно з К.Ясперсом смисл не є сутнісною характеристикою психічних феноменів, навпаки – він у них вкладається індивідом, який його реалізує [21].

⁵ У 1937 р. Г.Гауптман, який записував уночі свої думки, записав так: “Більше немає сенсу” (Es lohnt nicht mehr).

⁶ На думку В.Штоффа, модельний підхід спрямований на зниження суб'єктивності в процесі розгляду моделі як своєрідної форми дійсності [22].

у сукупності, оскільки це дає змогу скласти найбільш цілісну картину.

Так, за допомогою топологічного методу можливо порівняти різні конфігурації топосів і зв'язків між ними, водночас зберігаючи невизначеність їх реальної структури. Смыслоутворювальний метод дає можливість зняти невизначеність у структурі топосів і зв'язків між ними шляхом використання об'єднуючої ролі смислу. Модельний метод спрямований на опис характеру взаємодії між топосами в рамках тієї чи іншої проблемної ситуації.

У рамках модельного методу важливе значення має поняття “установка” – стан внутрішньої психічної готовності суб'єкта діяти певним чином у відповідь на різні вияви соціального, економічного, зовнішнього та природного середовища. Слід зазначити, що установка – це не вроджена властивість людини, а психологічна характеристика особистості, що набувається в процесі навчання й подальшого життєвого та професійного досвіду. Установка розкривається у співвідношенні свідомого і підсвідомого.

Спільно з поняттям “установка” в модельному методі важливим є поняття мотивів⁷. Мотиви – це чинники, якими в конкретних соціальних умовах визначається готовність індивіда до досягнення певної спільної мети, що формує соціальну зв'язність. Таким чином, досягнення соціальної зв'язності значною мірою залежить від мотивів. Ці мотиви пов'язані з відношенням до спільної мети, матеріальними міркуваннями, умовами життя, кліматом у соціумі, усвідомленням своїх можливостей та державної значущості діяльності, задоволеності нею.

Обмеженнями досягнення соціальної зв'язності виступають відсутність гнучкості мислення, сила звички, вузькопрактичний підхід, надмірна спеціалізація, вплив ієрархії, побоювання критики, страх перед невдачею, лінощі тощо. Соціальна зв'язність неможлива без високого рівня розвитку загального й професійного інтелекту, культурного розвитку особистості, просторових представлень, уяви, здібностей до навчання та комунікації.

Тепер розглянемо передумови застосування смыслоутворювального методу. Сутнісною основою цього методу є передбачення, передбачуваність майбутнього, тобто випереджальне відображення існування й розвитку державного буття. Випереджальне відображення виникло як при-

стосувальна реакція на основі запам'ятовування минулого досвіду та використання його в процесі поточної життєдіяльності.

У смыслоутворювальному методі поняття “випереджальне відображення” відіграє потрійну роль. Насамперед випереджальне відображення виявляється як передбачення дійсності, як пристосування держави до умов, які змінюються. Далі випереджальне відображення виступає як передбачення результатів дії, необхідної для розв'язання проблеми соціальної зв'язності. Зрештою, воно виступає як передбачення власне дії, як його модель для реалізації поставленої мети й отримання запланованого результату. Водночас передбачення майбутнього визначається моделлю майбутнього, що демонструє тісний зв'язок смыслоутворювального та модельного методів.

Тривале існування соціальної зв'язності в державі неможливо без зіставлення тієї перспективи розвитку, яка оголошувалася раніше, з тим реальним результатом у державному будівництві, який оцінюється соціумом. Цей момент – співвідношення перспективного і реального – є вирішальним для формування соціальної зв'язності. Чому? Тому що саме ступінь пов'язаності цих результатів – перспективного і реального – визначає об'єднання соціуму, або, навпаки, розкол [24].

Топологія соціальної зв'язності є відображенням множинності змісту держави. Сутність держави як цілого та його втілення в реальність формують множинність змісту і способи організації соціальної зв'язності в державі. Оскільки існування держави має просторово-часовий характер, то і топологія соціальної зв'язності також має просторово-часовий характер. При цьому просторово-часова цілісність держави визначає просторово-часовий характер топології соціальної зв'язності.

Основним способом організації соціальної зв'язності в державі є колективна діяльність. Тому вона посідає центральне місце в топології соціальної зв'язності. Поряд із поняттям колективної діяльності важливим елементом топології соціальної зв'язності є поняття смислу. Тим самим виявляється тісний зв'язок топологічного і смыслоутворювального методів у формуванні соціальної зв'язності. Третім важливим елементом топології соціальної зв'язності є поняття ситуації. Тим самим простежується тісний зв'язок топологічного і модельного методів у формуванні соціальної зв'язності.

Вищепераховані три елементи відображають постійну частину, або ядро соціальної зв'язності. Змінну частину соціальної зв'язності формують такі елементи її топології, як індиві-

⁷ У контексті нашої тематики важливо зазначити, що закон мотивації, який уперше виведений А.Шопенгауером як причина поведінки, є також і дороговказною ниткою етики [22].

дууми, їх групи, соціальні інститути, культурні традиції. Множинність груп індивідуумів задається такими поняттями, як “страти”, “класи”, “верстви”, “нації” і та ін. До категорії соціальних інститутів належать такі явища, як сім’я, охорона здоров’я, освіта, політичні партії, усі гілки влади в державі (виконавча, законодавча і судова) тощо.

Ще більш різноманітною за змістом є категорія “культурні традиції”. До них відносять: соціально-економічні уклади (ринкова та планова економіка; такі економічні парадигми, як лібералізм, дирижизм тощо); суспільно-політичні формації (роботвласництво, феодалізм, капіталізм, соціалізм); типи соціально-політичного устрою (монархія, республіка, олігархія тощо); традиції виховання, що втілюються в психотипах різних націй.

Формування соціальної зв’язності в державі відбувається як референція її окремих моментів, її окремих проявів. Інакше кажучи, безліч топосів і відносин між ними шикуються в певну пов’язану спільність, яка є передумовою існування держави. Процес формування соціальної зв’язності в державі має бути гнучким. Водночас це не повинно перекреслювати збереження цілісності держави.

Звідси необхідна така платформа формування соціальної зв’язності, коли форма є визначеною, а варіюється зміст. Така платформа, за якої цілісність держави забезпечується сталістю форми і варіативністю змісту, визначається як композиція.

Як форма цілого, композиція виходить з того, що цілісність не може бути зведена до складових її топосів, оскільки існування останніх є вторинним щодо цілого. Тому композиція являє собою “цілісне поле”, тобто форму, що охоплює зміст.

У нашому випадку виявляється, що топологічний підхід формування соціальної зв’язності і є композицією.

Дійсно, незмінну форму задають три вищезазначених елементи постійної частини топології соціальної зв’язності: смисл, ситуація, колективна діяльність.

При цьому необхідну гнучкість топологічному підходу надає наявність у ньому змінної частини, а саме: індивіди, групи індивідів, соціальні інститути, культурні традиції.

Таким чином, наявність як постійної, так і змінної частини в рамках топології соціальної зв’язності дає змогу досягти варіативності змісту з огляду на сталість форми.

Водночас два методи – смислоутворювальний і модельний – надають додаткову гнучкість процесу формування соціальної зв’язності. Так, смислоутворювальний метод уключає в себе пе-

редбачення майбутнього, що формує контури майбутнього змісту й пов’язане із цим різноманіття його варіантів. Крім цього, опора на конкретну ситуацію в модельному методі за наявності їх безлічі дає можливість досить широко варіювати зміст соціальної зв’язності.

Оскільки вище було обґрунтовано, що постійна частина топології соціальної зв’язності несе функцію формоутворення, що забезпечує збереження незмінності форми, то далі розглянемо взаємозв’язок складових її трьох основних топосів із позицій державного буття.

Відповідно до сутності держави як природного феномену (за Аристотелем) [25] і як моральної субстанції (за Гегелем) [26], первинним є усвідомлення сенсу соціальної зв’язності в контексті державного будівництва. Різноманіття граней державного буття відбивається в різноманітті ситуацій, що опредмечують соціальну зв’язність у державі. Відбиття сенсу соціальної зв’язності крізь призму конкретної ситуації державного буття є вихідною необхідною передумовою для успішного здійснення процесу колективної діяльності в державі.

У розглянутій методології формування соціальної зв’язності в державі загальне поняття зворотного зв’язку набуває більш конкретного вираження. Як було зазначено раніше, цілісний характер процесу формування соціальної зв’язності в державі забезпечується домінуванням постійної частини її топології над змінною. Водночас існує серйозна небезпека розузгодження між постійною та змінною частинами топології соціальної зв’язності. Така небезпека може реалізуватися у разі, якщо в процесі уточнення змісту соціальної зв’язності не брати до уваги її форму. Щоб цього не сталося, необхідно дотримуватися постійного зворотного зв’язку між змістом і формою соціальної зв’язності в державі. При цьому такий зворотний зв’язок має забезпечуватися під час уточнення змісту кожного топосу змінної частини топології соціальної зв’язності в державі.

Разом із тим необхідно відзначити, що наявність зворотного зв’язку сама по собі ще не є гарантією збереження незмінності форми соціальної зв’язності в державі. Справа в тому, що некоректний характер зворотного зв’язку від змінної частини топології соціальної зв’язності до постійної може призвести до викривлення сутності трьох основних топосів постійної частини топології соціальної зв’язності в державі. Тому далі нам необхідно розглянути сутність цих трьох основоположних топосів соціальної зв’язності в державі.

З позицій природної (природничої) теорії держави, держава розглядається як етичний прин-

цип, ідея порядку, і, урешті-решт, онтологічно – як форма буття [27]. Таким чином, сенс соціальної зв'язності в державі також може бути ототожнений із цими трьома вищепозначеними ейдосами (ідеями, образами). Якщо під час розкриття змісту будь-якого з топосів змінної частини топології соціальної зв'язності в державі втрачається хоча б один із цих ейдосів, то це неминуче означає руйнування соціальної зв'язності в державі, і, як наслідок, самої держави.

Наступний базовий топос – ситуація – може бути ототожнений з поняттям “стан”. Стан – це категорія, яка відображає специфічну форму реалізації буття, фіксує момент стійкості в змїну, розвиток, рух матеріальних об'єктів у певний момент часу за певних умов [28]. При цьому, зважаючи на те, що поняття ситуації і стану є інваріантними, то у формоутворювальному контексті поняття “ситуація” не має розглядатися зі змістовних позицій. Із цих позицій мають ураховуватися всього два види стану – можливість і дійсність. Нехтування будь-яким із цих двох типів станів неминуче веде до розриву бажаного і дійсного, і в підсумку, також, як і в попередньому випадку, відбувається руйнування соціальної зв'язності в державі.

Останній, третій базовий топос – колективну діяльність – доцільно розглядати з позицій цільової спрямованості на результат, трактований як перехід від дійсного до можливого стану в державі. У цьому контексті виявляється, що зворотний зв'язок має бути також і всередині постійної частини топології соціальної зв'язності в державі.

Мається на увазі те, що успішне досягнення результату колективної діяльності вимагає безперервного моніторингу зворотного зв'язку від можливого стану держави до дійсного. Втрата такого зворотного зв'язку, як і в попередніх випадках, веде до неминучого руйнування соціальної зв'язності в державі.

Спираючись на вищевикладене, можна констатувати, що всі три базових топоси соціальної зв'язності – смисл, ситуація, колективна діяльність – являють собою єдине ціле. Відсутність або незадовільний стан будь-якого з цих трьох топосів автоматично означає відсутність соціальної зв'язності й цілісності держави.

Так, сама по собі наявність смислу у вигляді трьох згаданих вище ейдосів – держави як ідеї порядку, етичного принципу і форми буття – не гарантує їх утілення в реальність державного буття. Таке втілення реалізується лише як підсумок колективної діяльності в рамках переходу від дійсного стану держави до можливого.

Разом із тим сама по собі наявність колективної діяльності як топосу соціальної зв'язності також не гарантує її безумовного досягнення. Так, усвідомлення єдиного смислу соціальної зв'язності індивідами та їх групами відбивається в найважливішій функції впорядкування колективної діяльності. Також варто відзначити, що необхідний перехід від дійсного стану до можливого, який є запорукою розвитку держави, не може бути досягнутий без усвідомлення єдиного смислу соціальної зв'язності індивідами та їх групами.

Розгляд питання динамічної підтримки соціальної зв'язності в державі, тобто в часі, неминуче приводить нас до необхідності розгляду функції тектоніки в державі. Тектоніка – це процес взаємодії смислової й змістовної частин держави в рамках цілого [27]. Тектоніка розкриває процес побудови змісту держави з дотриманням її цілісності. Отже, тектоніка є динамічним відображенням композиції. У контексті формування соціальної зв'язності тектоніка визначає порядок розгортання змінної частини топології соціальної зв'язності зі збереженням іманентної форми постійної частини топології соціальної зв'язності, підтриманням зворотного зв'язку з нею.

Розглянемо порядок розгортання змісту соціальної зв'язності з позицій тектоніки. Як вже зазначалося вище, змінна частина топології соціальної зв'язності, що розкриває її зміст, має бути підпорядкована постійній частині топології соціальної зв'язності, яка розкриває її форму. Це означає, що стан будь-якого з чотирьох перерахованих вище змінних топосів (індивіди, групи індивідів, соціальні інститути, культурні традиції) має співвідноситися зі станом постійних топосів соціальної зв'язності (смисл, ситуація, колективна діяльність), тобто має підтримуватися зворотний зв'язок.

Таке співвіднесення постійних і змінних топосів можна розкрити таким чином. Спочатку фіксується поточний стан усіх чотирьох змінних топосів у контексті дійсності як складової постійного топоса – ситуація. Зокрема, виявляються найбільш чітко представлені групи індивідів (страти, класи, касти та ін.), поточна конфігурація соціальних інститутів і ступінь їхньої розвиненості, а також сукупність культурних традицій (соціально-економічні уклади, суспільно-політичні формації, типи соціально-політичного устрою, національні психотипи).

Далі фіксується поточний стан усіх трьох постійних топосів. Зокрема, виявляється усвідомлення індивідами та їх групами неминучого

смыслу соціальної зв'язності в державі (етичний принцип, ідея порядку, іманентність форми буття). Наприклад, з допомогою непрямого судження на підставі інтерпретації поведінки індивідів та їх груп із позицій об'єктивної відповідності усвідомлення смыслу соціальної зв'язності з позицій природної теорії держави. Такі інтерпретації мають бути спрямовані на виявлення ступеня розкиду розуміння індивідами зазначених смислів соціальної зв'язності.

Що стосується другого постійного топосу – ситуації, то його стан фіксується як ступінь розриву між можливим (бажаним) і дійсним (поточним) станами держави. При цьому конкретні параметри бажаного стану держави можуть бути зібрані з розроблених і доступних на момент фіксації програмних і планових документів (планів та програм розвитку).

Стан третього постійного топосу – колективної діяльності – фіксується особливим чином: у вигляді динаміки, темпів просування від дійсного стану держави до можливого.

Припустимо, що в процесі інтерпретації поведінки індивідів виявлено значний розкид розуміння смислів соціальної зв'язності (по кожному із зазначених його трьох компонентів).

Спираючись на досвід державного будівництва, праці філософів античності й сучасності, можемо констатувати, що існують два принципових типи коригуючих дій щодо змінних топосів, які відображають зміст соціальної зв'язності: роз'яснення, що відповідає сучасним принципам демократії, і примусова зміна лідерів, реконфігурація груп, жорсткість умов існування, що відповідає античному підходу в дусі Платона [2, книга V]. Слід зазначити, що в багатьох ситуаціях більш високу ефективність показує спільне використання обох зазначених підходів.

Якщо різне розуміння смислів соціальної зв'язності зафіксовано всередині однієї і тієї ж групи індивідів, то це означає або неясність вихідних установок соціальної зв'язності, багатозначність тлумачення всередині цієї групи, або психічну неготовність індивідів діяти певним чином у відповідь на різні прояви середовища. Зняття неясності установок соціальної зв'язності міститься в площині підвищення ефективності каналів комунікацій і/або більш чіткого формулювання положень соціальної зв'язності. Усунення психічної неготовності індивідів міститься в площині виховання, посилення мотивації індивідів до досягнення спільних цілей, що формують соціальну зв'язність.

Якщо різне розуміння смислів соціальної зв'язності зафіксовано між різними групами індивідів, то це означає невідповідність державним смыслам установок соціальної зв'язності, типових психологічних характеристик у цих групах, або властивих їм мотивів поведінки. Зняття невідповідності установок групи індивідів смыслам соціальної зв'язності пов'язано з роз'яснювальною роботою, спрямованою на зміну установок груп у потрібному напрямі. Зняття мотивів невідповідності групи індивідів смыслам соціальної зв'язності пов'язано зі створенням для них таких умов у державі, які б демонстрували їм неправильність їхньої мотивації, і, в остаточному підсумку, змушували б їх змінити її в потрібному для держави напрямі.

Якщо в контексті аналізу топосу “ситуація” зафіксований значний розрив між можливим (бажаним) і дійсним станами держави, то це означає необхідність зміни конфігурації соціальних інститутів, які мусять мінімізувати цей розрив.

Якщо в контексті аналізу топосу “колективна діяльність” зафіксовано суттєве зниження динаміки, темпів просування від дійсного стану держави до можливого, то це означає необхідність поступових змін у культурних традиціях.

Зробимо наголос саме на *поступових* змінах, тому що різкі зміни соціально-економічних укладів, суспільно-політичних формацій, типів соціально-політичного устрою в історії цивілізації мали вигляд революцій, що завжди призводять до негативних наслідків: великих жертв, психічних потрясінь, і, в підсумку, ще більших знижень темпів просування від дійсного стану держави до можливого. Що стосується зміни національних психотипів, то зробити це швидко фізично неможливо через наявність численних обмежень, таких як інертність колективного мислення, сила звичок у рамках усталеного менталітету тощо.

У підсумку можна констатувати чітку відповідність між постійними і змінними топосами соціальної зв'язності. Топос “смысл” формує топоси “індивіди” і “групи індивідів”, топос “ситуація” формує топос “соціальні інститути”, а топос “колективна діяльність” формує топос “культурні традиції”. Ця відповідність і складає основу методології соціальної зв'язності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті розглянуто специфіку застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі як методологічного забезпечення такої діяльності. Виявлено, що основними методами досягнення соціальної зв'язності в державі є топологічний, смыслоутворювальний та модельний.

Доведено, що топологічний метод визначає основи соціальної зв'язності шляхом порівняння можливих альтернативних типів зв'язку між топами. Отже, топологія соціальної зв'язності є відображенням множинності змісту держави. Перевага топологічного методу полягає в тому, що цей метод дає змогу відтворити картину цілого. Недолік топологічного методу полягає в невідомості як остаточної структури топосів, так і зв'язків між ними.

За допомогою топологічного підходу виявлено найбільш важливі елементи (топоси) топології соціальної зв'язності в державі: колективна діяльність, сенс, ситуація (як модальність). Ці топоси відображають постійну частину, або ядро соціальної зв'язності. Змінну частину соціальної зв'язності формують такі топоси, як індивідууми, групи індивідуумів, соціальні інститути, культурні традиції.

Установлено, що смислоутворювальний метод спрямований на формування соціальної зв'язності на базі об'єднувальної ролі сенсу. Перевага смислоутворювального методу полягає в тому, що цей метод вільний від нестачі топологічного методу. Недолік смислоутворювального методу полягає в тому, що він схильний до негативного впливу суб'єктивного фактора. Сутнісною основою цього методу є передбачення майбутнього, випереджальне відображення розвитку державного буття, що є важливою умовою для формування соціальної зв'язності.

З'ясовано, що модельний метод заснований на знанні проблемної сфери, до якої належить конкретна проблемна ситуація. Цей метод відображає певну модель взаємодії топосів у межах формування соціальної зв'язності. У рамках модельного методу важливе значення мають поняття психологічних установок і мотивів поведінки.

Обґрунтовано, що найкращий результат формування соціальної зв'язності можна отримати, застосовуючи всі три методи у сукупності, оскільки це дає змогу скласти найбільш цілісну картину в державі.

При цьому доведено, що топологічному підходу, як основі методологічної композиції, належить провідна роль у формуванні соціальної зв'язності, оскільки цей підхід припускає сталість форми з огляду на змінний характер і множинність змісту.

Водночас інші два методи – смислоутворювальний і модельний – надають додаткову гнуч-

кість процесу формування соціальної зв'язності. Це дає можливість досить широко варіювати зміст соціальної зв'язності за її незмінної форми.

Визначено, що в державі роль зворотного зв'язку полягає в недопущенні розузгодження між постійною та змінною частинами топології соціальної зв'язності, контролі за дотриманням її форми.

Обґрунтовано, що зміст соціальної зв'язності в державі має бути ототожнений з трьома ейдосами: держави як етичного принципу, як ідеї порядку, і, онтологічно – як форми буття. Втрата в топології соціальної зв'язності в державі хоча б однієї з цих ідей неминуче веде до руйнування соціальної зв'язності в державі й самої держави.

Доведено, що з позицій інваріантності форми в топосі “ситуація” мають урахуватися лише два види стану – “можливість” і “дійсність”. Нехтування будь-яким з них неминуче веде до розриву між ними і руйнування соціальної зв'язності в державі.

Уточнено, що успішне досягнення результату колективної діяльності вимагає безперервного моніторингу зворотного зв'язку від можливого стану держави до дійсного. Втрата такого зворотного зв'язку також веде до неминучого руйнування соціальної зв'язності в державі.

Обґрунтовано, що всі три базових топоси соціальної зв'язності – смисл, ситуація, колективна діяльність – являють собою єдине ціле. Відсутність або незадовільний стан будь-якого з цих трьох топосів автоматично означає відсутність соціальної зв'язності й, відповідно, цілісності держави.

Установлено, що з позицій тектоніки стан будь-якого з чотирьох змінних топосів (індивіди, групи індивідів, соціальні інститути, культурні традиції) має співвідноситися зі станом постійних топосів соціальної зв'язності (смисл, ситуація, колективна діяльність), тобто мусить підтримуватися зворотний зв'язок.

Виявлено чітку відповідність між постійними і змінними топосами соціальної зв'язності. Топос “смисл” формує топоси “індивіди” і “групи індивідів”, топос “ситуація” формує топос “соціальні інститути”, а топос “колективна діяльність” формує топос “культурні традиції”. Саме ця відповідність і складає основу методології формування соціальної зв'язності в державі.

Список використаних джерел

1. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант ; пер. с нем. Н. Лосского, сверен и отредактирован Ц. Г. Арзаканяном и М. И. Иткиным ; прим. Ц. Г. Арзаканяна. – М. : Эксмо, 2009. – 736 с.
2. Платон. Диалоги / Платон ; [пер. с древнегреч.]. – М. : АСТ ; Харьков : Фолио, 2003. – 384 с.
3. Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки / Е. В. Ушаков. – М. : Изд-во “Экзамен”, 2005. – 528 с.
4. Лейбниц Г. В. Новые опыты о человеческом разуме / Г. В. Лейбниц. – М. : Теодицея, 1996. – 484 с.
5. Щуцкий Ю. К. Классическая китайская “Книга перемен” / Ю. К. Щуцкий. – Ростов н/Д. : Изд-во “Феникс”, [1998]. – 544 с.
6. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
7. Гуссерль Э. Начало геометрии / Эдмунд Гуссерль ; введение Жака Деррида ; пер., коммент. и послесл. М. Маяцкого. – М. : Ad Marginem, 1996. – 269 с.
8. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; пер. с нем. В. В. Бибихина. – СПб. : Наука, 2002. – 450 с.
9. Флоренский П. А. Столп и утверждение истины / П. А. Флоренский. – М. : Путь, 1914. (факсимильное воспроизведение – М. : Правда, 1990). – Т. 1 : в 2 кн. – Кн. 1. – 490 с.; кн. 2. – С. 491–839.
10. Савицкий П. Н. Евразийство / П. Н. Савицкий // Геополитика : хрестоматия / сост. И. В. Жукова. – Екатеринбург, 2004. – С. 68–84.
11. Делёз Ж. Складка. Лейбниц и барокко / Ж. Делёз ; общ. ред. и послесл. В. А. Подороги ; пер. с фр. Б. М. Скуратова. – М. : Логос, 1997. – 264 с.
12. Скопин Д. А. Топология субъектности в современной французской философии : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / Д. А. Скопин. – Н. Новгород, 2003. – 153 с.
13. Шматко Н. А. Плюрализация социального порядка и социальная топология / Н. А. Шматко // Социол. исслед. – 2001. – № 9. – С. 14–18.
14. Суший О. В. Психосоціальна культура державного управління : монографія / О. В. Суший. – Київ : Світгляд, 2012. – 344 с.
15. Савчук В. В. Топологическая рефлексия / В. В. Савчук // Проективный философский словарь / под ред. Г. Л. Тульчинского и М. Н. Эпштейна. – СПб. : Алетейя, 2003. – С. 414–417.
16. Савчук В. В. Топологическая рефлексия / В. В. Савчук. – М. : “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2012. – 416 с.
17. Кребель И. А. Мифопоэтика Серебряного века: опыт топологической рефлексии. – СПб. : Алетейя, 2010. – 592 с.
18. Социология : энциклопедия. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
19. Аристотель. Аналитики первая и вторая / Аристотель ; [пер. Б. А. Фохта]. – Л. : Госполитиздат, 1952. – 439 с.

References

1. Kant, I. (2009), *Kritika chistogo razuma* [Critique of Pure Reason], translated from German by N. Losskij, edited by Arzakanjan, C.G. and Itkin, M.I., Jeksmo, Moscow, Russian Federation.
2. Platon (2003), *Dialogi* [Dialogues], translated from Ancient Greek, AST, Folio, Moscow, Kharkiv, Russian Federation, Ukraine.
3. Ushakov, E.V. (2005), *Vvedenie v filosofiju i metodologiju nauki* [Introduction to the philosophy and methodology of science], Publishing house “Jekzamen”, Moscow, Russian Federation.
4. Lejbnic, G.V. (1996), *Novye opyty o chelovecheskom razume* [New Essay Concerning Human Understanding], Teodiceja, Moscow, Russian Federation.
5. Shhuckij, Ju.K. *Klassicheskaja kitajskaja “Kniga perezmen”* [Classical Chinese “Book of Changes”], Publishing house “Feniks”, Rostov-on-Don, Russian Federation.
6. Sorokin, P.A. (1992), *Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo* [Human. Civilization. Society], Politizdat, Moscow, Russian Federation.
7. Gusserl', Jedmund (1996), *Nachalo geometrii* [Starting of geometry], introduction by Jacques Derrida, commentary and afterword by Majackij, M., Ad Marginem, Moscow, Russian Federation.
8. Hajdegger, M. (2002), *Bytie i vremja* [Being and Time], translated from Greman by Bibihin, V.V., Nauka, Saint Petersburg, Russian Federation.
9. Florenskij, P.A. (1990), *Stolp i utverzhdenie istiny* [The pillar and ground of the truth], Pravda, Moscow, Russian Federation.
10. Savickij, P.N. (2004), “Eurasianism”, *Geopolitika: hrestomatija* [Geopolitics: chrestomathy], compiled by Zhukova, I.V., Ekaterinburg, Russian Federation, pp. 68–84.
11. Deljoz, Zh. (1997), *Skladka. Lejbnic i barokko* [Fold. Leibniz and the Baroque], edited by Podoroga, V.A., translated from French by Skuratov, B.M., Logos, Moscow, Russian Federation.
12. Skopin, D.A. (2003), “The topology of subjectivity in contemporary French philosophy”, Abstract of PhD dissertation, Religious, philosophical anthropology and philosophy of culture, Nizhny Novgorod State University of Architecture and Civil Engineering, Nizhny Novgorod, Russian Federation.
13. Shmatko, N.A. (2001), “Pluralization of social order and social topology”, *Sociologicheskie issledovanija*, vol. 9, pp. 14–18.
14. Sushij, O.V. (2012), *Psihosocial'na kul'tura derzhavnogo upravlinnja: monografija* [Psychosocial culture of public administration: monograph], Svitohliad, Kyiv, Ukraine.
15. Savchuk, V.V. (2003), “Topological reflection”, *Proektivnyj filosofskij slovar'* [Projective Philosophical Dictionary], edited by Tul'chinskij, G.L. and Jepshtejn, M.N., Aleteja, Saint Petersburg, Russian Federation, pp. 414–417.

20. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии / пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб; Республика, 2002. – 640 с.
21. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; пер. с нем. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.
22. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. ; Л. : Наука, 1966. – 303 с.
23. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность / А. Шопенгауэр. – М. : Республика, 1992. – 447 с.
24. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональной системы / П. К. Анохин. – М. : Наука, 1978. – 400 с.
25. Платон. Политика. Наука об управлении государством / Платон, Аристотель. – М. : Изд-во “Эксмо”; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 864 с.
26. Гегель Г. Философия духа / Г. Гегель // Энциклопедия философских наук : в 3 т. – М. : Мысль, 1977. – Т. 3. – 471 с.
27. Бутирська Т. О. Державне будівництво: стан, суперечності, перспективи розвитку в Україні: монографія / Т. О. Бутирська. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007. – 484 с.
28. Симанов А. Л. Понятие “состояние” как философская категория / А. Л. Симанов. – Новосибирск : Наука, 1982. – 264 с.
16. Savchuk, V.V. (2012), *Topologicheskaja refleksija* [Topological reflection], “Kanon+”, ROOI “Reabilitacija”, Moscow, Russian Federation.
17. Krebel', I.A. (2010), *Mifopojetika Serebrjanogo veka: Opyt topologicheskoy refleksii* [Mythopoetics of Silver Age: Topological reflection experience], Aletejja, Saint Petersburg, Russian Federation.
18. (2003), *Sociologija: jenciklopedija* [Sociology: Encyclopedia], Knizhnyj Dom, Minsk, Buelorussia.
19. Aristotel' (1952), *Analitiki pervaja i vtoraja* [The First and the Second Analytics], translated by Foht, B.A., Gospolitizdat, Leningrad, USSR.
20. Sartr, Zh.-P. (2002), *Bytie i nichto: Opyt fenomenologicheskoy ontologii* [Being and Nothingness: Experiences of phenomenological ontology], translated from French, preface and notes by Koljadko, V.I., TERRA – Knizhnyj klub; Respublika, Moscow, Russian Federation.
21. Jaspers, K. (1991), *Smysl i naznachenie istorii* [The meaning and purpose of history], translated from German, Politizdat, Moscow, Russian Federation.
22. Shtoff, V.A. (1966), *Modelirovanie i filosofija* [Modeling and philosophy], Nauka, Moscow, Leningrad, USSR.
23. Shopengaujer, A. (1992), *Svoboda voli i nrvstvennost'* [The Freedom and Morality], Respublika, Moscow, Russian Federation.
24. Anohin, P.K. (1978), *Filosofskie aspekty teorii funkcional'noj sistemy* [Philosophical aspects of the functional system theory], Nauka, Moscow, USSR.
25. Platon and Aristotel' (2003), *Politika. Nauka ob upravlenii gosudarstvom* [Politics. Science on the management of the state], Publishing house “Jeksмо”, Terra Fantastica, Moscow, Saint Petersburg, Russian Federation.
26. Gegel', G. (1977), “The philosophy of the spirit”, *Jenciklopedija filosofskih nauk* [Encyclopedia of Philosophy], vol. 3, Mysl', Moscow, USSR.
27. Butyrs'ka, T.O. (2007), *Derzhavne budivnytstvo: stan, superechnosti, perspektyvy rozvytku v Ukraini* [State building: state, contradictions, prospects of development in Ukraine], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
28. Simanov, A.L. (1982), *Ponjatie “sostojanie” kak filosofskaja kategorija* [The concept of “state” as a philosophical category], Nauka, Novosibirsk, USSR.